

УДК 021(477)

Ярослава Сошинська,
кандидат історичних наук,
доцент Національного технічного університету України "КПІ",
виконавчий директор Української бібліотечної асоціації

Бібліотеки відкривають світи: підсумки V Львівського бібліотечного форуму

10—13 вересня 2014 р. у межах 21-го Форуму видавців у Львові пройшов V Львівський бібліотечний форум "Бібліотек@ — відкритий світ", в якому взяли участь близько 300 керівників та провідних фахівців бібліотек майже з усіх регіонів України, науковці, викладачі вищих навчальних закладів, видавці, автори, читачі, провайдери інформаційних послуг, члени, партнери і друзі Української бібліотечної асоціації (УБА), інші зацікавлені особи й поціновувачі читання. Бібліофорум вже вкотре налагодив міжнародну професійну комунікацію, в якій були представлено досвід й інновації України, США, Польщі, Великої Британії, Хорватії.

Уже в'яте головним організатором Бібліофоруму є УБА спільно з ГО "Форум видавців" та Львівською обласною бібліотекою для дітей. Цьогоріч до проведення заходу активно долучився Відділ преси, освіти та культури Посольства США в Україні, який не лише представив цікавих спікерів та низку професійних заходів, а й підтримав Форум фінансово у межах проекту УБА.

Окрема подяка офіційним партнерам Бібліофоруму, з більшістю яких УБА плідно співпрацює впродовж декількох років: Науковій бібліотеці Львівського національного університету імені Івана Франка, Національній бібліотеці України імені В. І. Вернадського, Львівській національній науковій бібліотеці України імені В. Стефаника, Київському національному університету культури і мистецтв, Львівській обласній універсальній науковій бібліотеці, Центральній бібліотеці для дорослих міста Львова, Центральній бібліотеці для дітей міста Львова, Науковій бібліотеці Львівського національного медичного університету імені Данила Галицького, Асоціації бібліотек України.

Ключовою для "вступу до теми" та подальшої багатоаспектної інтерпретації у різних заходах і дискусіях Бібліофоруму стала доповідь докт. іст. наук, професора Українського католицького університету Ярослава Грицака "Відкрите суспільство і його цінності", в якій було окреслено основні етапи цивілізаційного розвитку України, вплив культурних чинників на її сучасний стан і перспективи, на формування системи цінностей українців. Державне бачення відкритої бібліотеки у контексті сталого розвитку суспільства представила начальник управління регіональної та культурно-просвітницької роботи Міністерства культури України Лариса Нікіфоренко. Переваги та виклики відкритого світу для розвитку сучасних бібліотек, передусім університетських, розкрив канд. іст. наук, директор Наукової бібліотеки Львівського національного університету імені Івана Франка Василь Кметь. З досвідом інтеграції у відкритий світ публічних бібліотек Польщі познайомив учасників Бібліофоруму директор Інституту

Книги Гжегож Гауден. Аташе з питань бібліотек Посольства США у Польщі Сюзанн Міллер зупинилася на проблемах читання в електронну еру, на викликах, що постали перед бібліотекарями і видавцями у процесі розвитку е-читання, особливостях роботи з е-книгами у бібліотеках США. Про підсумки Програми "Бібліоміст", що у 2009—2014 рр. реалізовувалась в Україні за підтримки Фонду Білла і Мелінди Гейтс, нові послуги українських бібліотек та їхню роль у розвитку місцевих громад розповіла докт. політології, заступник директора Програми "Бібліоміст" Мумтаза Абдураззакова.

Вице-президент УБА, докт. іст. наук, координатор програми "Американські центри" Посольства США в Україні Валентина Пашкова ознайомила присутніх з Ліонською Декларацією, прийнятою ІФЛА у серпні 2014 р. Цей документ підкреслює роль інформації у діяльності суспільства, проголошує, що доступ до неї сприяє розвитку і розширює можливості людей реалізовувати громадянські, політичні, економічні, соціальні та культурні права; навчатися та отримувати нові навички; брати участь у прийнятті рішень і в активному громадянському суспільстві; забезпечувати підзвітність, прозорість, професійне управління. У Декларації міститься заклик до держав-членів ООН внести до програми організації щодо сталого розвитку на період після 2015 р. положення про значення доступу до інформації. ІФЛА та її члени вважають, що кожна людина повинна мати доступ, розуміти, використовувати і розповсюджувати інформацію, необхідну для сприяння демократичним суспільствам. УБА підписала Ліонську Декларацію, бо розуміє роль бібліотек та інших інформаційних посередників у підтримці розвитку, вважає, що розширення доступу до інформації і знань різних верств суспільства покращує життя людей, переконана, що інформаційно-комунікативні технології відіграють вирішальну роль у розширенні доступу населення до інформації. УБА, разом з іншими бібліотечними та інформаційними професійними об'єднаннями світу, прагне, щоб ООН розробила програмний документ, який поставить доступ до інформації в основу програми розвитку на період після 2015 р. Ліонська декларація має стати важливим інструментом адвокаційної діяльності на міжнародному, національному і місцевому рівнях.

З вітальним словом до учасників Бібліофоруму звернувся голова Львівської обласної спілки журналістів Андрій Болкун. А на завершення пленарного засідання учасники переглянули відео про українські бібліотеки як територію єдності, створене працівниками Виконавчого офісу УБА.

Обговорення актуальних питань бібліотечно-інформаційної та книжкової справи продовжилось на секційних засіданнях. Так, секція "Інформаційні технології та електронні ресурси у бібліотеках" була організована за ініціатииви Національної наукової медичної бібліотеки України (ННМБУ) й у її роботі взяли участь понад 40 осіб. Засідання секції відбулося у Науковій бібліотеці Львівського національного медичного університету імені Данила Галицького, якій 1 грудня 2014 р. виповнюється 75 років. З вітанням та побажанням плідної роботи до учасників звернулася директор бібліотеки Марта Надрага. Куратор Європейських студій Британської Бібліотеки Ольга Керзюк поділилася досвідом використання соціальних медіа для популяризації спеціальних фондів та колекцій Британської Бібліотеки. Жваве обговорення щодо залучення віддалених електронних ресурсів українськими бібліотеками викликав виступ заступника генерального директора ННМБУ з питань ІТ Оксани Бруй, яка представила результати дослідження "Інформаційні технології в медичних бібліотеках України". Директор Рівненської обласної наукової медичної бібліотеки Вікторія Гетманчук розповіла про використання бібліотекою веб-сайту, соціальних медіа та електронної пошти для надання інформаційних послуг користувачам. Зацікавлення аудиторії викликав виступ директора бібліотеки Житомирського національного агроєкологічного університету Марини Ігнатюк, яка презентувала інноваційний підхід до підвищення інформаційної грамотності та зацікавленості бібліотекою із застосуванням ігор.

Підбиваючи підсумки роботи секції, учасники були одностайними в тому, що без активного використання інформаційних технологій діяльність жодної бібліотеки не буде ефективною та не відповідатиме потребам й очікуванням сучасних користувачів. Було виділено основні проблемні моменти, над якими слід працювати надалі:

— відсутність якісного (бажано вітчизняного) інтегрованого програмного забезпечення для бібліотек. Надто різноманітно є кількість програм, з якими працюють бібліотеки. Відсутній єдиний загальнодержавний підхід. При цьому: а) витрачається значна частина бюджетних коштів на закупівлю програм (як правило, зарубіжних, у т. ч. і російської Ірбіс); б) стає практично неможливим створення зведеного каталогу бібліотек України, що вже зроблено майже в усіх країнах світу, включаючи країни СНД тощо;

— бібліотеки, що використовують однакове програмне забезпечення, практично не взаємодіють щодо обміну бібліографічними даними та заповнення записів.

У Львівській обласній бібліотеці для дітей відбулось засідання секції "Читання відкриває світи", на якому завідувач Центральною бібліотекою русинів та українців Хорватії Катерина Тодорцев-Хлача представила стратегію розвитку бібліотек національних меншин у Хорватії. Досвідом роботи з книгами і читачами поділилась зав. відділом Центральної бібліотеки для дітей міста Львова Тетяна Маслово. Про роль бібліотеки видавництва в інформаційному забезпеченні книговидання і читання розповіла зав. інформаційним центром видавництва "Ранок" Тамара Ластовка. З місією, завданнями та продукцією видавництва "Час майстрів" ознайомив учасників Бібліофоруму директор Олег Симоненко. Дуже емоційно в межах секції пройшла зустріч-презентація "Книжки про читання" польської журналістки, критика і публіциста Юстини Соболевської. Як стало відомо згодом, цю книгу "Видавництва Старого Лева" було обрано Бібліотечним журі Форуму видавців та нагороджено спеціальною відзнакою Української бібліотечної асоціації.

Помітне місце у програмі Бібліофоруму мали спеціальні семінари. Так, для тренерів регіональних тренінгових центрів для бібліотекарів канд. іст. наук, доцент Національного технічного університету України "КПІ" Ярослава Сошинська та канд. іст. наук, провідний науковий співробітник Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського Олена Воскобойнікова-Гузєва провели методичний семінар "Бібліотека і виборчий процес: навчаємо бібліотекарів і виборців реалізації конституційних прав". Таким чином, відбувся запуск нового проекту УБА, підтриманого Посольством США в Україні, який передбачає проведення у вересні—грудні 2014 р. у кожній області України, переважно на базі обласних універсальних наукових бібліотек, просвітницької кампанії з шести вебінарів, що допоможе сформувати у користувачів розуміння виборчого процесу як реалізації та захисту прав і свобод людини та надасть практично необмеженій аудиторії відповідну інформацію.

Під час Бібліофоруму проходив семінар директорів обласних бібліотек і координаторів центрів "Вікно в Америку". Було організовано відеоконференцію, присвячену проекту "Електронний бібліотечний майдан", який реалізує з 2013 р. публічна бібліотека м. Вашингтон у США. Майже 70 українських фахівців мали можливість поспілкуватися в онлайн-режимі з американськими колегами з цієї бібліотеки, а також з Бібліотеки Конгресу США. "Електронний бібліотечний майдан" — це сучасний, насичений новими технологіями й актуальними послугами бібліотечний простір, який пропонується мешканцям мегаполісу. Більше ніж просто цифрова лабораторія, "Електронний бібліотечний майдан" — це місце електронної взаємодії, спілкування, співпраці, електронної грамотності та інновацій. До послуг відвідувачів 80 комп'ютерів, у т. ч. 16 комп'ютерів Макінтош, 60 персональних комп'ютерів, 4 iMac Creative Stations з програмним забезпеченням Adobe Creative Suite. Також бібліотека надає користувачам два 3D-принтери, спеціальну стійку з планшетами, робочу станцію зі Skure, а також машину самообслуговування для експрес-друкування книжок; 140 електрифікованих місць для відвідувачів; відеофон для людей з проблемами слуху. Є також "Лабораторія мрій" — місце зі спеціальними кімнатами для відеоконференцій, інтерактивними дошками та обладнанням. Протягом першого року роботи тут вже відбулося понад 200 тренінгів, таких як "Вступ до Фотошопу", "Вступ до самостійного книгодрукування", "Вступ до мікрокомп'ютерного програмування" та ін. Всього проведено понад чотири тисячі сесій на бібліотечних комп'ютерах і ще тисячі — через Wi-Fi на власних ноутбуках відвідувачів. Модерували відеоконференцію докт. іст. наук, координатор програми "Американські центри" Посольства США в Україні Валентина Пашкова та заступник директора публічної бібліотеки м. Вашингтон Меган О'Коннор. Цікавою була також інформація Богдана Кантора з Бібліотеки Конгресу США про програми озвучування книжок.

З ініціатииви Наукової бібліотеки Національного університету "Києво-Могилянська академія" та Львівської національної наукової бібліотеки ім. В. Стефаніка у Львівському музеї історії релігії відбувся семінар "Бібліотеки, музеї та архіви в єдиному просторі інформації", де обговорювались такі важливі професійні питання, як формування і розкриття колекцій, довідково-інформаційне обслуговування в електронному просторі, проблеми оцифрування фондів, кооперації, співпраці та відкритості.

Учасники Бібліофоруму також мали змогу відвідати семінар-презентацію "Періодика у фондах бібліотек", організований Науковою бібліотекою Львівського національного

університету імені Івана Франка спільно з компанією "Інтелекс" та ПП "Архівні інформаційні системи", та семінар-практикум "Особливості роботи у системі УФД/Бібліотека", організований Науково-технічною бібліотекою Національного університету "Львівська політехніка" за участі компанії "Український фондівий дім".

У межах Фестивалю польсько-українського партнерства і V Львівського бібліотечного форуму відбувся надзвичайно цікавий семінар "Читання.pl", підсумкова сесія якого пройшла у великій сесійній залі Львівської міської ради, де з вітальним словом до учасників звернувся міський голова Андрій Садовий. Польські колеги зачепили провокативні, сміливі теми про реформування бібліотек і перебудову фахової свідомості, зробили професійно значущі пропозиції для українських бібліотек.

Серйозні дискусії з низки актуальних проблем відбулися у форматі круглих столів. Змістовно насиченим та велелюдним був круглий стіл "Бібліотечна освіта", що проходив у Українській академії друкарства. У ньому взяли участь доктори, кандидати наук, професори, доценти, викладачі та бібліотекарі-практики з вищих навчальних закладів, обласних, районних та інших бібліотек з різних регіонів України (Київ, Львів, Харків, Полтава, Чернігів, Канів та ін.). Учасники обговорили важливі проблеми бібліотечно-інформаційної освіти в Україні та світі. Зокрема, докт. іст. наук, професор Київського національного університету культури і мистецтв Тетяна Новальська розкрила еволюцію бібліотечної освіти в Україні, проаналізувала різні освітні концепції, сформовані протягом останніх десятиліть. Докт. пед. наук, професор Харківської державної академії культури Алла Соляник зосередила увагу на проблемах стандартизації бібліотечно-інформаційної освіти в Україні, наголосивши на неузгодженості цілого ряду позицій між бібліотечними вишами країни. На проблемах змістовного наповнення стандартів освіти акцентувала і канд. іст. наук, доцент Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв Ірина Тимошенко. Шляхи трансформації підготовки бібліотечних фахівців Київського національного університету культури і мистецтв окреслив канд. іст. наук, ст. наук. співробітник, зав. відділу НБУВ, доцент КНУКіМ Олег Сербін.

Доктор наук із соц. ком., професор Української академії друкарства Емілія Огар наголосила на окремих проблемах освіти у видавничій справі в контексті реформи вищої школи. Модератор секції, канд. пед. наук, професор Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв Віра Загуменна визначила роль Української бібліотечної асоціації у формуванні концепції безперервної бібліотечно-інформаційної освіти, представила використання сучасних інтерактивних форм роботи в навчальній аудиторії. Логічним продовженням її виступу було знайомство з інноваційними формами безперервної бібліотечно-інформаційної освіти, а саме з бібліотечними школами, про які розповіла канд. іст. наук, професор кафедри Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв Ярослава Хімич.

Досить цікавим досвідом підготовки бібліотечних фахівців у США поділилася керівник Американської бібліотеки імені Віктора Китастого НаУКМА Світлана Чуканова. Погляд університетського бібліотекаря представила у власних роздумах канд. наук із соц. ком., вчений секретар Науково-технічної бібліотеки ім. Г. І. Денисенка НТУУ "КПІ" Світлана Барабаш, розглянувши адвокаційну складову підготовки бібліотечного фахівця. Корисною для учасників круглого столу виявилася інформація про ресурси Програми "Бібліоміст" керівника відділу організаційної спроможності цієї програми Ярослави Титаренко. У рекомендаціях круглого столу з бібліотечної освіти учасники наголосили на необ-

хідності систематичних обговорень проблем освіти, концепцій, бібліотечно-інформаційних стандартів, урахування зауважень та пропозицій фахівців усіх бібліотечних вишів та бібліотекарів-практиків.

Круглий стіл "Міжнародні стандарти у бібліотечно-інформаційній діяльності" було організовано за ініціативи Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського. Він проходив у Львівській національній науковій бібліотеці ім. В. Стефаніка та зібрав понад 30 зацікавлених учасників, не лише бібліотекарів. Заступник генерального директора ННМБУ з питань ІТ Оксана Бруй ознайомила присутніх з основними міжнародними бібліотечними стандартами, історією та перспективами розвитку, а також можливими шляхами їхнього запровадження в Україні. Зав. відділу наукової організації бібліотечно-інформаційних процесів Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського, докт. іст. наук Надія Стрішенець детально розповіла про новий стандарт каталогізації (RDA. Опис та доступ до ресурсу), його впровадження у бібліотеках світу та перспективах застосування в українських книгозбірнях. Досвідом використання міжнародних стандартів MARC21 та RDA у створенні авторитетного файлу поділилася співробітниця наукового відділу автоматизованої обробки інформації та інноваційних бібліотечних технологій Львівської національної наукової бібліотеки України ім. В. Стефаніка Юлія Козидра. Модератори круглого столу звернули увагу на високий рівень записів в авторитетній базі імен, яка підтримується бібліотекою, що повністю відповідає міжнародним стандартам та може гідно представляти і бібліотеку, і Україну в проекті Міжнародний віртуальний авторитетний файл (International Virtual Authority File). Заступник директора Наукової бібліотеки Львівського національного університету імені Івана Франка з інформаційних технологій Ігор Огура розповів про застосування стандарту описових метаданих Dublin у роботі над відкритими електронними архівами університету.

Підбиваючи підсумки засідання круглого столу, учасники наголосили, що українські бібліотеки повинні інтегруватися у глобальний інформаційний простір і застосування міжнародних стандартів є ключовим елементом для досягнення цієї мети. Наголошено, що відмова від ББК й перехід бібліотек на УДК створили окрему низку проблем, що потребують вирішення й втручання науково-методичних центрів країни. Також незаперечною є необхідність вивчення та впровадження міжнародних стандартів бібліотечної галузі з метою наближення функціонування українських бібліотек до стандартів ЄС.

Багато актуальних питань порушили бібліотекарі, видавці та студенти Української академії друкарства на засіданні круглого столу "Авторське право в електронному середовищі", який модерувала канд. тех. наук, патентний повірений Вікторія Чьочь.

Удосконалити професійні вміння та навчитись новому учасники Бібліофоруму могли завдяки низці майстер-класів. Так, один з них, "Стратегія розвитку", зібрав у півтора раза більшу аудиторію, ніж очікувалося — понад 30 фахівців з різних типів бібліотек: від національних до публічних районного масштабу, а також видавців. У першій частині майстер-класу учасники ознайомилися та засвоїли, працюючи в групах, методику використання семіелементної моделі модернізаційного розвитку для побудови різноманітних професійних стратегій, автором якої є канд. іст. наук, провідний науковий співробітник Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського Олена Воскобойнікова-Гузєва. У другій частині майстер-класу заступник генерального директора ННМБУ з питань ІТ Оксана Бруй подала інформацію про стратегічне управління бібліотекою

як безперервний процес та ознайомила учасників із бізнес-інструментом стратегічного управління — "збалансованою системою індикаторів", яка успішно застосовується бібліотеками в усьому світі. Учасники навчилися використовувати її для розробки політики бібліотеки через "карту стратегії".

Попри складність запропонованих для вирішення завдань, аудиторія активно включилася в роботу і кожен отримав особистий результат. Учасники майстер-класу дійшли висновку, що вироблення та реалізація ефективної стратегії для бібліотек є життєво необхідними та можуть забезпечити їхній стійкий розвиток, а застосування перевірених бізнес-інструментів може у цьому допомогти. Було висловлено побажання про організацію УБА декількох одноденних семінарів з питань стратегічного управління та розробки стратегії.

Майстер-клас "Використання соціальних медіа в бібліотечному обслуговуванні" провели аташе з питань бібліотек Посольства США у Польщі Сюзанн Міллер та докт. іст. наук, координатор програми "Американські центри" Посольства США в Україні Валентина Пашкова. Учасники майстер-класу (понад 50 осіб) довідалися, як використовують соціальні медіа для надання послуг американські бібліотекарі, в інтерактивній формі поділилися позитивним і негативним досвідом застосування соціальних медіа в роботі бібліотечно-культурних центрів "Вікно в Америку".

Майстер-клас "Бібліотечне відео", який провела канд. іст. наук, професор кафедри Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв Ярослава Хімич, був орієнтований на аналіз контенту відеоресурсів вітчизняних бібліотек (головна мета відео, форма подачі інформації, шляхи розповсюдження). Учасники переглянули приклади бібліотечного відео та зробили їх загальний аналіз, у результаті чого були визначені основні вимоги до якісного та змістовного матеріалу.

Молодіжна секція УБА запропонувала учасникам Бібліофоруму формат "Бібліолабораторії", яка була організована у Першій львівській медіатеці на базі Центральної бібліотеки для дорослих міста Львова. Усі бажаючі на тренінгу "Власна історія як самопрезентація" могли опанувати правила й техніку ораторського мистецтва, що поєднує риторичну, прийоми акторської майстерності та психологічну техніку. Учасники дізналися, як за допомогою вдало підібраної історії з власного життя можна представити себе

незнайомим людям, сформувавши позитивне уявлення. Перед учасниками також виступила Анна Левченко — координатор NaNoWriMo (National Novel Writing Month) у Львові. Це — національний місяць написання романів/новел довжиною не більше 50 тис. слів для професіоналів та аматорів.

45 осіб взяли участь у майстер-класі "Малюємо в бібліотеці", який пройшов у центрі "Вікно в Америку" Львівської обласної бібліотеки для юнацтва. Крісті Хофленд, фахівець із США, колишній фулбрайтівський дослідник, показала, як у бібліотеці навчати дітей малювати, щоби допомогти їм збагнути зв'язки між мистецтвом та іншими сферами освіти. Бібліотекарі, які не мають спеціальної підготовки, зрозуміли, як проводити захоплюючі заняття з мистецтва у книгозбірнях.

З ініціативи Молодіжної секції та Секції з адвокації УБА, за участі студентів Київського національного університету культури і мистецтв у межах Бібліофоруму було проведено акцію "Шевченківський ранок" біля пам'ятника Т. Г. Шевченку, під час якої учасники читали вголос вірші Великого Кобзаря. До студентів та бібліотекарів долучалися перехожі — мешканці та гості Львова.

Цікавим професійним заходом стали дебати "Професія і кар'єра: молоді проти досвідчених", проведені під час вечірки від УБА за модерування голови Секції з адвокації УБА Світлани Барабаш та члена Секції Олени Кремньової, а також за надзвичайно креативної участі Молодіжної секції УБА. Бібліотечна молодь та працівники Львівської обласної бібліотеки для дітей організували для учасників Бібліофоруму ще й музично-поетичні сутінки за участі актора Національного академічного українського драматичного театру імені Марії Заньковецької та місцевої поетеси. Неповторних відчуттів книжкового свята додавали також численні і розмаїті заходи Форуму видавців у Львові.

Матеріали Бібліофоруму (презентації, фото, електронне видання з текстами доповідей і виступів) розміщено на веб-порталі Української бібліотечної асоціації (www.ula.org.ua).

Організаційний комітет Львівського бібліотечного форуму щиро запрошує всіх охочих долучитися до захоплюючої, професійної та інтелектуально насиченої атмосфери Бібліофоруму наступного вересня 2015 р.

Надійшла до редакції 15 вересня 2014 року